

D. Mladi su dobrog zdravlja, bezbjedni, imaju pristup adekvatnom sistemu podrške za prelazak u odraslo doba i samorealizaciju, samosvjesni su, inovativni, pokazuju inicijativu i prihvataju različitosti

OMLADINSKI RAD UNAPREĐUJE VJEŠTINE MLADIH I PODRŽAVA TRANZICIJU IZ DJETINJSTVA U ODRASLO DOBA

Pitanje sistema podrške mladima za tranziciju u odraslo doba je multiresorsko i multisektorsko i zahtijeva koordinisane i integrisane intervencije. Sistemi obrazovanja, zdravstva, te rada i socijalnog staranja bave se ovim pitanjima iz svojih nadležnosti. Ipak, važne oblasti razvoja mladih, poput učešća, informisanja ili slobodnog vremena mladih, kao i oblasti neformalnog obrazovanja mladih i omladinskog rada nijesu razvijene i ne postoji uspostavljen sistem intervencija, programa i usluga. Ove

oblasti su bez adekvatne infrastrukture, institucionalnih i ljudskih kapaciteta, standarda, sistema obezbjeđivanja kvaliteta. Zato će Strategija primarno fokus staviti upravo na ta nerazvijena polja.

Mladi ljudi se suočavaju s višestrukim preprekama pri osamostaljivanju, a najviše ih je finansijske prirode. Mladi starosti 15–29 rijetko su formirali bračne zajednice, 12% je oženjeno/udato, dok je 15,5% završilo tranziciju do dostojanstvenog posla³². Nemogućnost mladih da se osamostale utiče na njihove porodice i finansijski ih opterećuje.

Pristup informacijama je jedno od ljudskih prava, ali i preduslov za ostvarenje svih prava, ličnog i društvenog razvoja, životnog uspjeha. Informisanje mladih tiče se svakako svih tematskih oblasti, pa je potrebno da svaka oblast strategije podrazumijeva i predviđa adekvatne mjere za informisanje mladih u skladu sa standardima dobre prakse i na način koji će osigurati da mladi informaciju mogu da razumiju, da im je prijemčiva i lako dostupna. Sve međunarodne preporuke i iskustva ukazuju na to da je mladima potrebno na poseban i njima prilagođen način ponuditi informaciju. Konsultovani mladi smatraju da su teme koje ih zanimaju najviše zastupljene na internetu, a najmanje na radiju i u novinama, pa su mladi koji nemaju svakodnevno ili uopšte nemaju pristup internetu u neravnopravnom položaju u odnosu na svoje vršnjake, u smislu pristupa informacijama. Mladi imaju potrebu i da nađu važne informacije na jednom mjestu, usljed svojevrsne prezasićenost informacijama u digitalnom svijetu i potrebe za uvođenjem „filtera“. Konsultovani mladi³³ su identifikovali kao probleme: nepostojanje specijalizovanih servisa za informisanje i specijalizovanih informacija za mlade, nedostatak učešća mladih u kreiranju medijskih programa za mlade, te manjak kapaciteta kadrova koji rade s mladima da im pomognu u traženju i tumačenju informacija.

Podaci o informisanju mladih:

69% mladih nije bilo u mogućnosti da navede bilo koju instituciju koja se bavi mladima.

Mladi uglavnom smatraju da imaju dovoljno informacija, a redovno se informišu o sportskim dešavanjima, mogućnostima za putovanja i popustima za kupovinu.

Mladi se najmanje informišu o mogućnostima za učešće u radnim grupama, javnim raspravama, konsultacijama, tribinama vezanim za donošenje odluka o stvarima koje ih se tiču - 12%, te o mogućnostima za za volontiranje 18,5% i zapošljavanje 27%.

Omladinski rad sprovodi se u sklopu vannastavnih aktivnosti, u sklopu omladinskih klubova, centara, organizacija civilnog društva, institucija, škola, itd. i doprinosi razvoju mladih ljudi u svjesne, odgovorne i aktivne članove društva koji doprinose razvoju zajednice, pokazuju inicijativu i poštuju različitosti. U tijesnoj saradnji s porodicama i ostalim profesionalcima, omladinski rad pomaže u naporima koji se ulažu u smanjenje nezapošljenosti mladih, napuštanja škole, društvene isključenosti i stukturiranog provođenja slobodnog vremena. Da bi se osigurao nedostajući dio u sistemu podrške razvoju mladih i njihovoj tranziciji u odraslo doba, jako je važno da omladinski rad bude prepoznat i profesionalizovan.

Mladi prepoznaju model omladinskih servisa koji je prvenstveno dizajniran i vođen od strane mladih ljudi pa samim tim i njihovih organizacija, a podržan od strane adekvatnih državnih/opštinskih struktura i stručnjaka iz oblasti omladinskog rada

Koncept omladinskih centara/klubova prepoznat je kao značajan vid rada s adolescentima i mladima u regionu i Evropi. Inicijative za otvaranje omladinskih klubova pokretali su mladi, organizacije civilnog društva, lokalne samouprave, donatori. Međutim, u značajnom broju slučajeva, inicijative nijesu odmakle puno od projektnog realizovanja aktivnosti i/ili opremanja prostora koji nijesu kontinuirano „zaživjeli“, niti razvijali odgovarajuće programe. Danas pod imenom omladinski klub/centar nailazimo na različite koncepte. Za rast i razvoj ovih inicijativa značajno je postići zajedničko razumijevanje šta omladinski klub/centar jeste, odnosno koji su minimalni okviri rada. Standardi koje je propisao Savjet Evrope jesu vrsta orijentira za sve inicijative koje se pokreću s mandatom i misijom da budu omladinski centri/klubovi u zajednici – podrazumijevaju da postoji prostor – adekvatan i prilagođen potrebama mladih/ civilnih organizacija/ omladinskih inicijativa, odnosno potrebama programa, da postoje angažovani ljudski resursi koji kontinuirano

administriraju rad centra, pružaju usluge, kao i posebno edukovan dio zaposlenih za realizaciju obrazovnih programa za mlade. Omladinski rad – primjena i promocija, prepoznati su kao ključni aspekt rada omladinskog centra.

S obzirom da je UN strategija pretpostavila postojanje standarda za zdravstvene usluge za mlade, i pored toga što je sistem preventivno usmjeren, neophodno je usvojiti pomenute standarde. Na ovaj način bi se omogućila promjena odnosa korisnika prema kurativno usmjerenom sistemu zdravstvene zaštite i značajnije korišćenje preventivnih usluga, pored postojećih redovnih sistematskih i kontrolnih pregleda djece predškolskog i školskog uzrasta. U sadašnjem sistemu usluge promocije zdravlja i prevencije bolesti obezbjeđuju se preko ambulanti izabranih doktora, savjetovališta u Centrima za prevenciju (u sastavu centara za podršku u Domovima zdravlja), kao i po disperznim modelima kroz predmet Zdravi stilovi života. Međutim, neke od usluga ovog domena, zbog tradicionalnog odnosa, nekorišćenja usluga promocije zdravlja i prevencije oboljenja, koje se odnose na seksualno i reproduktivno zdravlje, mentalno zdravlje i nasilje, nisu realizovane u mjeri koja je adekvatna. SZO je prepoznala još nekoliko izazova kada je riječ o zdravlju mladih, kao što su: upotreba duvana, štetna upotreba alkohola, nezdrava ishrana, fizička neaktivnost, ali i faktore rizika iz okruženja, među kojima se izdvaja saobraćajni traumatizam, koji predstavlja globalno dominantan uzrok umiranja mladih od 15 do 19 godina.

Analiza planiranih aktivnosti iz akcionih planova strateških dokumenata vezanih za mentalno zdravlje mladih se ne sprovede planiranom dinamikom, jer nije ostvaren kompetentan multisektorski pristup realizacije. Centri za mentalno zdravlje u domovima zdravlja su kadrovski, prostorno i tehnički opremljeni da realizuju aktivnosti na unaprijeđenju mentalnog zdravlja mladih, sa aspekta zdravstvene zaštite, ali je neophodno obezbijediti potpunu integraciju svih ostalih društvenih sektora u ovaj proces. Naime, uticaj na siromaštvo, sprečavanje izlaganja djece zanemarivanju, zlostavljanju, nasilju, uticaju disfunkcionalnih porodica, doprinosi zdravom razvoju mladih. Nasilje nad djecom je, takođe, jedan od prisutnih problema koji negativno utiču na mentalno zdravlje mladih. Iako postoji zakonska regulativa, pogotovo u oblasti nasilja nad djecom u porodičnom okruženju, još uvijek je u crnogorskom društvu visoka tolerancija na ove tzv. "blage oblike nasilja". Vršnjačko nasilje, a posebno nasilja na internetu, još uvijek se ne razumije dovoljno od strane odraslih koji se bave mladima i trebalo bi u kriznim situacijama da im pruže podršku, što implicira situaciju da se svi mladi, pogotovo mlađi od 18 godina, ne osjećaju bezbjedno.

Razvoj životnih vještina kod djece i adolescenata, koje se pružaju u ambulantom izabranih doktora, savjetovališta centara za prevenciju, kroz radionice koje se organizuju po školama, kroz predmet "Zdravi stilovi života" koji je integrisan u redovni obrazovni kurikulum, od posebnog su značaja za pružanje psi-

hosocijalne podrške u školama i drugim mjestima i pomažu u promociji i unapređenju mentalnog zdravlja. Programi koji pomažu jačanju odnosa između adolescenata i njihovih porodica su takođe važni.

U kontekstu bezbjednosti mladih, sve češće se na evropskom nivou pominje problem mladih ljudi koji se priklanjaju ekstremističkim i radikalnim vjerskim grupama. Ovo je identifikovano I u Deklaraciji s II evropske konvencije o omladinskom radu (Brisel, 27–30. aprila 2015). U Crnoj Gori ne postoje zvanični podaci kad je ova tematika u pitanju.

Mjere za obezbjeđivanje adekvatnog pristupa sistemu podrške za tranziciju mladih u odraslo doba

MJERE:	OPIS STANJA
<p>1. Uspostavljanje efikasnih međusektorskih informativno-savjetodavnih servisa za mlade i roditelje</p>	<p>Da bi se obezbijedilo sistematično i kvalitetno informisanje svih mladih, u skladu s međunarodnim standardima dobre prakse</p> <p>Mladima su u periodu odrastanja potrebne prilagođene, kvalitetne i specifične informacije o mogućnostima u oblastima formalnog i neformalnog obrazovanja, zapošljavanja, zdravlja, kulture, mobilnosti, informacije u vezi s mehanizmima za učešće u donošenju odluka, programima i servisima za mlade, kao i različite informacije od važnosti za ovu populaciju. Bilo koju instituciju koja se bavi mladima ne može da navede 69% mladih. Mladi identifikuju kao probleme nepostojanje specijalizovanih servisa za informisanje i specijalizovanih informacija za mlade; nedostatak učešća mladih u kreiranju medijskih programa za mlade, te manjak kapaciteta kadrova koji rade s mladima da im pomognu u traženju i tumačenju informacija.</p> <p>Ne postoje kriterijumi za informisanje mladih, dok postoji ograničen broj servisa/organizacija čiji je cilj podrška mladima pri donošenju informisanih odluka i izbora u periodu odrastanja, a koji će osigurati da mladi mogu da razumiju informaciju, da im je ona prijemčiva i lako dostupna.</p> <p>Informisanje mladih u zemljama EU posebna je grana omladinskog rada i podrazumijeva postojanje sistema informisanja mladih, kao i specifične kompetencije onih koji mladima pružaju informacije ili im pomažu da ih pronađu i iskoriste. Stoga je neophodno uspostaviti kriterijume za informisanje mladih koji su usklađeni s međunarodnim preporukama i EU praksom, posebno kriterijumima Evropske agencije za informisanje i savjetovanje mladih (ERYICA).</p> <p>Takođe, mladi koji nemaju svakodnevno ili uopšte pristup internetu u neravnopravnom su položaju u odnosu na svoje vršnjake, jer je internet izvor informacija koji mladi najviše koriste.</p> <p>Stoga je neophodno u svim opštinama uspostaviti info tačke u omladinskim klubovima, omladinskim centrima, NVO, školama koje omogućavaju da mladi informacije koje su im potrebne nađu na jednom mjestu, uz podršku kadra obrazovanog za informisanje mladih i primjenu međunarodnih principa za kvalitetno informisanje mladih. Takođe, neophodno je obezbijediti pristup besplatnom internetu za sve mlade.</p> <p>Da bi se formirao jedinstven savjetodavni sistem za mlade koji obuhvata različite servise i koji je uvezan s relevantnim institucijama</p> <p>Čak 69% mladih ne zna da navede niti jednu instituciju ili organizaciju u Crnoj Gori koja se sistematski bavi mladim ljudima, a najčešće spominjane su nevladine organizacije (sa tek 10%). U prosjeku, za dvije trećine mladih ne postoje servisi za mlade (omladinski klub, studentska/učenička organizacija, omladinska organizacija, savjetovalište, informativni centar): jednim dijelom jer ne znaju da postoje, zatim, jer su pogrešno informisani da ne postoje, a jednim dijelom jer zapravo i ne postoje. Kada imaju problem, mladi se obično obraćaju roditeljima, prijateljima, te užoj i široj porodici, ili ga sami rješavaju uz izuzetno prisutno obrazloženje da nemaju kome da se obrate za pomoć. Stoga je potrebno formirati jedinstven savjetodavni sistem za mlade koji obuhvata različite servise (npr omladinski klub, studentska/učenička organizacija, omladinska organizacija, savjetovalište, informativni centar, drop-in centar) i koji je uvezan s relevantnim institucijama (npr. policija, sudstvo, CSR, sistem za krizne situacije).</p> <p>Da bi se mladima koji su žrtve nasilja pružila senzitivna i efikasna podrška, te da bi se preventivno djelovalo na potencijalne nasilnike</p> <p>Svaki treći građanin Crne Gore zna neko dijete koje je bilo žrtva nasilja u školi, a većina građana smatra da postoje određene grupe djece koje su češće žrtve vršnjačkog nasilja, a to su najčešće pripadnici ugroženih grupa: siromašni, sa smetnjama u razvoju, nacionalne manjine, kao i oni fizički slabiji. Nasilje prema LGBT osobama takođe je prisutno.</p> <p>Pojam nasilja na internetu još uvijek dovoljno ne razumiju odrasli koji se bave mladima i koji bi trebalo da im pruže podršku u kriznim situacijama.</p> <p>Da bi se medijski plasirani sadržaji za mlade prilagodili njihovim potrebama i kreirali u konsultaciji s mladima</p> <p>Mladi se uglavnom u medijima pominju u negativnom kontekstu (kad se desi neki problem) i medijski programi za mlade ili ne postoje ili, ako postoje, nijesu bazirani na potrebama mladih ljudi.</p>

2. Razvoj omladinskog rada kao podrške za tranziciju u odraslo doba

Da bi se osposobio potreban profesionalni kadar za rad sa mladima

Ne postoje standardizovani i akreditovani programi obuke za omladinske radnike i omladinske aktiviste koji bi sve zainteresovane osposobljavao da radu s mladima pristupaju studiozno, analitički i da, u svakom trenutku rade profesionalno. Centar za stručno obrazovanje razvio je standard zanimanja za „omladinske aktiviste/aktivistkinje“, čime se po prvi put prepoznaju i kompetencije iz domena omladinskog rada koje spadaju u takozvane „meke“ kompetencije. Na Filozofskom fakultetu izrađen je elaborat za Master studije „Omladinski rad u zajednici“. Neophodno je, stoga, organizovati standardizovane i akreditovane obuke za omladinske radnike i omladinske aktiviste koje se organizuju u kontinuitetu. Time se osposobljava potreban profesionalni kadar za rad u omladinskim klubovima, omladinskim centrima, školama, organizacijama civilnog društva, institucijama na lokalnom i nacionalnom nivou.

Da bi se uspostavio kvalitet programa omladinskog rada i povjerenje mladih i sistema u omladinski rad i profesionalce koji se njima bave

Doprinos koji omladinski rad može da ima u društvenoj i ekonomskoj sferi nije prepoznat i nije uspostavljen sistem osiguranja tj. praćenja i provjere kvaliteta programa koji se sprovode u omladinskom radu. Neophodno je, stoga, raditi na razvoju sistema osiguranja i kvaliteta programa omladinskog rada i adekvatno tome, promociji njihovih pozitivnih uticaja, koji su utvrđeni brojnim istraživanjima.

Da bi se za omladinski rad obezbijedili adekvatni logistički uslovi

Čak 80% mladih više voli da se druži s drugim ljudima nego da slobodno vrijeme provode sami (9,7%). Neujednačena je dostupnost programa omladinskog rada, pa se mladi bave određenim aktivnostima jer su im jedine dostupne, a ne što su njihov prvi izbor. Ne postoji funkcionalan model omladinskih servisa (omladinski klubovi, omladinski centri, kancelarije za mlade), koji je prvenstveno dizajniran i vođen od strane mladih ljudi, pa samim tim i njihovih organizacija, a podržan od strane adekvatnih državnih/opštinskih struktura i stručnjaka iz oblasti omladinskog rada. Ne postoje razvijeni standardi koje treba poštovati prilikom uspostavljanja servisa za mlade, a koji se tiču jasnih smjernica za pet oblasti: procedure, programi, infrastruktura, vođenje i administracija. Stoga je bitno u svim opštinama obezbijediti adekvatne prostore, razvijene i usaglašene smjernice (procedure, programi, infrastruktura, vođenje i administracija) i profesionalni kadar za rad u omladinskim klubovima i kancelarijama za mlade. Na nivou regiona treba organizovati omladinske centre u kojima bi se mladi informisali, dobijali stručan savjet, samoorganizovali i aktivizmom i učešćem doprinosili razvoju zajednice, te provodili svoje slobodno vrijeme na način na koji to žele i sami osmisle.

Da bi mladi imali uslove da se osamostale

Uloga omladinskog rada je da se mladima pruži podrška u specifičnom razvojnom periodu osamostaljivanja i prelaska u odraslo doba i potpomaže njihov lični i socijalni razvoj, doprinese ispunjavanju ličnih potencijala, kako bi mladi imali glas, uticaj i mjesto u zajednici/društvu. Osamostaljivanje mladih izuzetno je otežano, a mladi su često primorani da porodicu zasnivaju u višegeneracijskim i često neuslovnim stambenim zajednicama. Mladi bi trebalo da dobijaju podršku od institucija sistema u vidu konkretnih i ravnopravno dostupnih mjera i olakšica, što bi im olakšalo osamostaljivanje i sticanje autonomije.

3. Podrška psiho-fizičkom razvoju i očuvanju zdravlja mladih

Da bi mladi u Crnoj Gori rasli zdravo

Zdravstvena zaštita mladih u Crnoj Gori, sa ciljem unaprijeđenja zdravlja mladih stvaranjem prihvatljivog sistema, bazirana je na kvalitetu, efikasnosti, dostupnosti, ravnopravnosti i solidarnosti.

Mjere i aktivnosti ovog koncepta počivaju na prijateljskom pristupu svim mladim osobama bez obzira na bilo koju njihovu karakteristiku. Usluge za mlade, obezbijedene u ambulantama izabranih doktora, savjetovalištim za mlade, savjetovalištim za reproduktivno zdravlje, savjetovalištim za dobrovoljno i povjerljivo savjetovanje i testiranje, Centrima za mentalno zdravlje, Centrima za djecu sa posebnim potrebama, koji egzistiraju u svim Domovima zdravlja, kao i savjetovalištim za brak i porodicu, koji obezbjeđuje usluge za korisnike u okviru Doma zdravlja Podgorica, kao i organizacionim cjelinama ostalih nivoa zdravstvenog sistema, su pristupačne, lako dostupne, povjerljive, besplatne, prihvatljive, kvalitetne i rodno senzitivne i to u socijalnom okruženju u kojem nema isključenih radi psihičkog fizičkog ili nekog drugog stanja. Na ovaj način je obezbijedena univerzalna pokrivenost i jednaka mogućnost pristupa zdravstvenim uslugama, čime je osigurano efikasno korištenje zdravstvenih resursa.

Problemi zdravlja mladih se rješavaju multidisciplinarno i multisektorijski na svim nivoima, ali se najveća neposredna korist postiže rješavanjem problema u lokalnoj zajednici, delegiranjem odgovornosti, autoriteta i resursa. Adekvatan pristup zadovoljenju zdravstvenih potreba mladih zahtijeva usko povezivanje pružalaca usluga u sektoru zdravstva i drugih sektora, nevladinih organizacija, lokalnom upravom, pri čemu je od značaja formirati koordinaciono tijelo za zdravlje. Time će se doprinijeti da zaštita zdravlja mladih ljudi u svim njegovim aspektima – fizičko, mentalno i socijalno – postanu snažna obaveza i odgovornost svih segmenata društva.

U cilju postizanja zdravijeg i kvalitetnijeg života, a prateći mjere i smjernice brojnih međunarodnih i domaćih dokumenata, u Crnoj Gori se kontinuirano radi na kreiranju i održavanju zdravstvenog sistema koji u svim segmentima pruža jednaku i adekvatnu zaštitu.

Mladi predstavljaju vulnerabilnu populacionu grupu, prvenstveno zbog toga što se u ovom životnom dobu prolazi kroz unutrašnju tranziciju iz djetinjstva u adolescentno i zrelo doba u kojem se snažno mijenjaju obrasci ponašanja. S obzirom da se mladi ljudi prilagođavaju novim uslovima unutrašnjeg i vanjskog okruženja, te da se, pod različitim uticajima, formiraju stavovi prema zdravlju i rizičnom ponašanju, neophodno je obezbijediti kontinuitet u informisanju i edukovanju mladih kroz već pomenute institucionalne kapacitete zdravstvenog sistema.

Trenutno, servisi za mlade egzistiraju u ambulantama izabranih doktora i kroz savjetovališta u domovima za zdravlje, a u školama ove usluge pružaju psiholozi. Međutim, vrlo često, zbog različitih ograničenja, mladi traže rješenja za njihove nedoumice u neadekvatnim izvorima informisanja. Mladima je nedovoljno dostupna adekvatna podrška i usmjeravanje. Posebno ugrožene grupe mladih u ovom pogledu su: siromašni, mladi sa ruralnih područja, Romi, LGBT, nacionalne manjine, OSI, mladi sa smetnjama u razvoju.

Svim mladima treba da bude olakšana tranzicija ka autonomiji postojanjem lako dostupnog savjetodavnog i sistema servisa za mlade uvezanog sa relevantnim institucijama. Svi mladi treba da su adekvatno podržani i usmjeravani da postanu samosvjesni, inovativni, pokazuju inicijativu i prihvataju različitost.